

1. ročník autorskej literárnej súťaže

Na tému:

„(Od)zvonilo slovenským slovám?“

Autorská literárna súťaž na tému „(Od)zvonilo slovenským slovám?“ bola určená začínajúcim autorom, ktorí prostredníctvom súťaže prezentovali svoju tvorbu v oblasti poézie, prózy, eseje a dramatických textov. Do súťaže sa mohli zapojiť aj zahraniční Slováci žijúci na území iných štátov v Európe.

Téma „(Od)zvonilo slovenským slovám?“ si kládla za cieľ podporovať používanie slovenského spisovného jazyka v jeho v ústnej aj písomnej podobe v 21. storočí. Čo ak stratia slová význam? Čo ak zabudneme na reč našich starých a prastarých rodičov? Budeme ešte Slováci? Kto nám povie čo to znamená: „maškrtník“, „črpák“, „papľuh“, „zabrýzgané krpce“ a tak ďalej? Povedzte nám to vy. Napíšte nám či zvoní alebo odzvonilo slovenským slovám.

Súťaž bola vyhlásená v októbri 2015. Autori svoje práce zaslali do súťaže do 31. januára 2016. Súťaž vyhodnotili **PhDr. Kateřina Javorská** (scenáristka, dramaturgička, vysokoškolský pedagóg a vedúca katedry filmovej dramaturgie a scenáristiky FDU AU v Banskej Bystrici) a **Mgr.art. Ján Chalupka** (dramaturg, umelecký šéf Divadla Jozefa Gregora Tajovského vo Zvolene)

Súťaže sa zúčastnilo **87** autorov. Zaslané práce boli rozdelené do štyroch skupín (autori poézie, prózy, eseje, dramatické texty) a každá skupina sa hodnotí v štyroch kategóriách.

Kategória A: žiaci 1. – 4. ročníka základných škôl

Kategória B: žiaci 5. – 9. ročníka základných škôl a osemročných gymnázií (prima -kvarta)

Kategória C: študenti stredných škôl, gymnázií a osemročných gymnázií (kvinta-oktáva)

Kategória D: dospelí bez obmedzenia veku (vrátane študentov vysokých škôl)

Odborná porota po uzávierke vyhodnotila autorské práce a rozhodla o umiestnení najlepších súťažných prác na 1., 2., a 3. mieste v jednotlivých kategóriách.

Vyhlasovatelia a spoluorganizovatelia udelili diplomy a vecné ceny na slávnostnom vyhodnotení 29. februára 2016 v Galérii Jána Kulicha vo Zvolenskej Slatine. Prihlásení autori mali k dispozícii odbornú hodnotu k bližšej konzultácii k ich dielam.

O vyhlasovateľovi literárnej súťaže:

Galéria Jána Kulicha

Ul. Terézie Vansovej 2
962 01 Zvolenská Slatina
tel.: 0948 366 260

email: galeriajanakulich@gmail.com

www.galeriajanakulich.sk

www.facebook.com/GaleriaJanaKulich

https://www.youtube.com/watch?v=gbykx_Eceg4&feature=youtu.be

Galéria Jána Kulicha sa nachádza vo Zvolenskej Slatine. Okrem expozície diela Jána Kulicha, postupne zostaveného do niekoľkých okruhov jeho celoživotných ťažiskových tém má galéria v pláne v budúcnosti prezentovať tvorbu aj iných autorov, realizovať výchovno-vzdelávacie programy (nielen) pre deti a mládež, tvorivé dielne a pripravovať ďalšie výstavné projekty. Rozsiahla záhrada poskytuje priestor na workshopy a rôzne kultúrno-spoločenské podujatia.

Ján Kulich je už dávno významnou súčasťou slovenského sochárstva. Podstata jeho diela vyrastá z koreňov ľudovej kultúry a bol bytostne presvedčený o tom, že všetko, čo vytvoril, patrí Slovensku. Jeho snažením bolo, aby ľudom ukázal cez svoje dielo aké je to naše Slovensko krásne a duchovne bohaté, priamo v jeho rodisku, s ktorým zostal navždy spätý aj keď žil a pracoval v hlavnom meste. Koncept výstavy Piliere a klenby národnej kultúry Slovenska v sochárskom a medailérskom diele Jána Kulicha sa pripravil k príležitosti 200. výročia narodenia Ľudovíta Štúra. Jadro výstavy prvého okruhu tvoria portréty, plastiky a medaily osobností našich kultúrnych dejín (Solúnski bratia, Ľudovít Štúr, Matej Bel, Anton Bernolák, Matej Hrebenda, Milo Urban, Milan Rúfus, Martin Kukučín, Andrej Sládkovič, Marína, Detvan) a symboly ľudovej kultúry: Zvončiar a Morena. Výstavu dopĺňajú kresby skicované v amfiteátri počas folklórnych slávností v Detve v rokoch 1967-1980 ale aj doposiaľ v celku nevystavený súbor 31 bronzových reliéfov Svadbenie, ktorý Ján Kulich vytvoril v rokoch 1982 až 1991. Súčasťou výstavy prvého okruhu sú krátke digitálne prezentácie dotvorené hudbou: Svadbenie, Zrod sochy a Instrumentum Excellens.

Vyhodnotenie literárnej súťaže:

kategória A

(žiaci 1. – 4. ročníka základných škôl)

1. miesto - MARIÁN KOTLÁR
2. miesto - SÁRA JURČIŠINOVÁ
3. miesto - ADELA DZAMKOVÁ

kategória B

(žiaci 5. – 9. ročníka základných škôl a osemročných gymnázií, prima -kvarta)

1. miesto - RICHARD ONUŠKA
2. miesto - MARTIN ŠVANTNER
3. miesto - JÁN KOŠÍK
VIKTÓRIA MASLAŇÁKOVÁ

kategória C

(študenti stredných škôl, gymnázií a osemročných gymnázií, kvinta-oktáva)

1. miesto - ANDREJ BUBLÁK
2. miesto - TATIANA NOVOTNÁ
3. miesto - DÁVID MARKOVIČ

kategória D

(dospelí bez obmedzenia veku - vrátane študentov vysokých škôl)

1. miesto - ZUZANA FILOVÁ
2. miesto - ANNA ČUNDERLÍKOVÁ
3. miesto - JOZEF KOTTRA

kategória A

(žiaci 1. – 4. ročníka základných škôl)

1. miesto

Marián Kotlár, Bardejov – Dlhá lúka

PRACOVITÝ MATEJ

Oblečie si Matej *mantel'*,
že nám všetkým pomôže,
aby skončil on do piatej,
začne ráno o deviatej.

Maľuje izbu a dýcha lak,
utekám k nemu – otváram *oblak*.

Je to však veľká chyba,
rozbila sa mu *šiba*.

Chlapec ale *šporovlivý*,
robí samé zvláštne divy.

Šetrí, šetrí *korunky*,
vkladá ich do *koženky*.

Kešene sa roztrhli
a *korunky* vypadli.

Babka kričí a rukami zalamuje:

„Šanuj sebe *šicke veci*, *moje drahe*, *dobre dzeci*.“

Babka a jej *pacerki*

sú zas spolu u dcérky.
Zato nás len *diriguje*,
a *bigľovac* prikazuje.

Vonku tma je, mesiac svieti,
šťastná babka volá deti.
Na večeru sme sa zišli,
aj susedia ku nám prišli.
Radosť, šťastie, pohoda,
k tomu veľká dobrota.
Majme sa my všetci radi,
to nám babka stále radí.

Musím končiť, veru tak,
a čakať len na zázrak.
Ten sa ale nekoná,
Matej sa však prekoná.

Dokončí si svoju prácu
a dostane za ňu plácu.
Spokojní sme veru všetci,
hlavne naše drahé *dzeci*

Hodnotenie porotcov:

PhDr. Kateřina Javorská: „Poézia, žiak sa usiloval využiť nárečové slová a vsunúť ich do jednoduchej básne o pracovitom Matejovi. Napriek tomu, že báseň má jednoduchú štruktúru štvorveršia, v každej slohe je použitý nárečový výraz správne a zmysluplne“

Mgr.art. Ján Chalupka: Skupina poézie, v podstate najvýraznejšie programovo používa nárečové slová. Tematicky, lyrikou a jednoduchou kompozíciou pripomína ľudovú slovesnosť (alebo časť štúrovskej tvorby), jasne a nenásilne orámcovaný príbeh.

kategória A

(žiaci 1. – 4. ročníka základných škôl)

2. miesto

Sára Jurčišinová, Bardejov – Dlhá lúka

ŠTYRI MOCNÉ PANIČKY

Rok je plný zmien a krás,
my sme starší zas a zas.
Štyri silné panie v roku,
menia žezlá po svojom boku.

Zima prišla medzi deti,
slniečko nám menej svieti.
Hurá deti! Sniežik letí!
Poletuje, pekne padá,
každé dieťa sane hľadá.
Na kopec sa ponáhľajme,
radosť v tvári vždy len majme!

Apko, človek starostlivý,
flintu do rúk zoberie,
do hory sa poberie.
Poroznáša potravu,
veď už naňho čakajú.

Unavená pani Zima,
do postielky sa nám skrýva.

Na oblohe slnko zasvieti,
a jar k nám ihneď priletí.

Už letí, už letí,
radujú sa deti.
Najradšej mám na jari,
keď rozkvitnú púpavy.

Po jari, hneď leto príde,
uteráčik sa nám zide.
Kúpanie je sranda veľká,
keď je detí plná rieka.

Jeseň prišla, už je tu,
priniesla nám robotu.
Ovocie si pozbierame,
do koláčov zamiešame.

Slniečko sa raduje,
šarkan s vetrom tancuje.
Jeseň, pani čarovná,
veľa farieb pre nás má.

Hodnotenie porotcov:

PhDr. Katřina Javorská: Poézia, žiačka 3. ročníka, jednoduché *veršovánky*, v ktorých síce iba dva razy použila hovorové výrazy *apko* a *flinta*, ale básničky pôsobia sviežo.

Mgr.art. Ján Chalupka: Poézia: šikovné striedanie súčasnejšej a archaickejšej lexiky, je tu trochu menej originálnych nárečových prípadne hovorových výrazov, ale veľmi plasticky sú zachytené autentické pocity radosti zo striedania ročných období a výrazná „lúbozvučnosť“ slovenčiny.

kategória A

(žiaci 1. – 4. ročníka základných škôl)

3. miesto

Adela Dzamková, Bratislava

ZIMA V BRATISLAVE

Už po svätom Martinu,
teším sa na zimu.
Na Barboru žiaden mráz,
čo prinesie Mikuláš?
Nadelil nám bohate,
prišiel k nám však po blate.
Ježiško je moja nádej.
V liste píšem: Snehu závej.
Kopa darov síce láka,
ja chcem stavať snehuliaka!
Snáď posledný deň v roku,
prinesie nám snehu trochu.
Na Nový rok - sklamanie,
päť nad nulou?! To snáď nie!
S počasím už nie je reč,
balím kufre, zdrhám preč.
Na Troch kráľov najneskôr,
pošlem zimný pozdrav z hôr

Hodnotenie porotcov:

PhDr. Kateřina Javorská: Básnička s jasným zámerom, pomerne šikovne postavená, dievča vie, ako používať slová a ako využiť rým, niekedy som až mala pocit, že to nepísala sama.

Mgr.art. Ján Chalupka: Poézia: Vtipná, hravá a vypointovaná báseň, šikovne naznačené obdobie od novembra do januára (Martin – Traja králi), zrejme inšpirovaná koledami a prísloviami ale dostatočne originálna

kategória B

(žiaci 5. – 9. ročníka základných škôl a osemročných gymnázií, prima -kvarta)

1. miesto

Richard Onuška, Michalovce

Z TEBE, SINU, KABAČ BIROV BUDZE

(Z TEBA, SYNU, ASI STAROSTA BUDE...)

Na hodine slovenčiny sme preberali spisovné a nespisovné slová, slang i nárečia. Bola to veľmi zaujímavá a zábavná hodina, ktorá miestami vyzerala ako vyučovanie cudzieho jazyka. A práve zemplínske nárečie mi pripomenulo môjho prastarého otca Michala z matkinej strany. Čítajte ďalej a dozviete sa prečo.

Bol to človek, ktorého som so zaujatím počúval, ktorý ma veľa naučil, v ktorom som sa videl a vraj sa mu z celej rodiny najviac podobám. Keď ma učil strúhať vrbové píšťalky (ktoré bratranec potreboval na lúčne hry do folklórneho súboru Zemplínik) a nešlo mi to, hneď ma nabádal k trpezlivosti: „Každí začatog je češki, ale ňe taki, žebi še ňedal uñejsc. Časom šicko pridze, l'en vitrim. Bez roboti kolački ňebudu.“ A keď sme s bratrancom vyrezali píšťalky, už mal pre nás ďalšiu prácu – drevo poukladať, dvor pozametať, zajace nakŕmiť ... stále si pre nás niečo našiel. Neraz sme veru hundrali popod nos. A keď to začul, už nás aj napomínal: „Dzeci, dzeci, robota – mac života. A kec chcece žic, mušice i robic.“ Aj napriek tomu, že nás často pokarhal, vedel sa nás zastať, poradiť a pochváliť. Ale vždy tak po svojom. Raz ma skúšal násobilku a išlo mi to veľmi dobre, povedal : „Z tebe, sinu, jakbač birov budze ...“ On sám ním bol v dedine dlhé roky. Už bol na dôchodku, ale ľudia ho stále navštevovali a v úcte mali. Vedeli, že ak za ním prídu, nikdy nikoho neodmietne a poradí. Tetka Hanka často o ňom vravievala: „Tot človek jak falatok chleba.“ A babke zas: „Ti si še Ančo v čepcu narodzila.“ Ale pradedko ju vždy zahriakol: „Každí dobri išče l'epšim može buc.“ Spoločne sa zasmiali a ja som sa len z obďaleč prizeral a veľakrát som ani nerozumel, o čom to hovoria.

Najťažšie chvíle prežíval pradedko aj my, keď nám odišla prababka. Veľmi sme smútili, ale on nás držal nad vodou: „Neplačce, dzeci moja, išče tag nebulo, žebi dajag

nebulo. Mudrojsc i lutojsc patri šickim ľudzom toho šveta.“ Báli sme sa oňho, tak sme ho volali bývať k nám, dobre sme vedeli, že ho trápia rôzne zdravotné ťažkosti (ktoré však on nikdy nechcel priznať). Prehovárali sme ho, lákali na všetko možné ... Ja som sa tešil, že budeme spolu, ale všetko darmo. Stále len svoje húdol: „*Dobre sce, dzeci – moja najvejša radojsc – aľe stari strom ňedobre presadzac. Ja už ľen tu, na svojim gruntu dožiju.*“

A aj dožil. Keď ho v 92 rokoch skolila staroba, v našich srdciach zavládol smútok. Odišiel pevný bod našej rodiny ... môj vzor. A keď do roka vyschla aj stará jabloň uprostred jeho dvora, vtedy som si spomenul na jeho slová: „*Jabluko daľeko ot stromu ňespadňe, a kedz i spadňe, furt s chvojscikom še gu jabloňi obraci.*“

Po čase ocko zasadil v pradedkovom dvore novú jabloň. Prijala sa – rastie, kvitne i rodí. Zo všetkých stromov najradšej sedávam práve na nej, na svojom obľúbenom konári.

Neviem, čo mi budúcnosť prinesie, či budem *starostom* ako predpovedal pradedko, ale chcem byť dobrým človekom, hrdým Zemplínčanom...

Hodnotenie porotcov:

PhDr. Kateřina Javorská: Próza, koncízna poviedka – spomienka na starého otca, kultivovane napísaná, výborne *odpočuté* nárečové výrazy zo Zemplína, poviedka má pointu a je dobre vystavaná.

Mgr.art. Ján Chalupka: Skupina prózy, ale s prvkami dramatického monológu a citeľným rozprávačským talentom. Nostalgický závan (povedzme medzi Tajovským a Jarošom) slovenskej poviedkovej tvorby s dojímavým rozuzlením: jabloň ako symbol viacerých generácií, lokálny patriotizmus a univerzálny odkaz.

kategória B

(žiaci 5. – 9. ročníka základných škôl a osemročných gymnázií, prima -kvarta)

2. miesto

Martin Švantner, Banská Bystrica

OPEKANCE

Bližšie sa vianočne sviatky a tak v om porozgvariom príbeh o jednom z hlavných jedlov, ktorý sa podávajú na Štedry večer. So to opekance.

V dedinách sa často robili všelijaké slavnosti. Na jednej takej slavnosti sa zoznámili aj Mišo a Hanka. Konali sa furmánske dni a súťažilo tam veľa furmánov. Jedným bol aj Mišo. Na furmánskych dňoch sa súťažilo, či kto ako vie ovládať svojho koňa a akí sú šikovní. Ten kto to vedel najlepšie, tak vyhral. Mišo to nevyhral, ale Hanka to nevedela. Chcela si ho vzísť za chlopa, a tak aj spravila.

Do dvoch mesiacov bola aj práva dedinská svaľba, na ktorej si sľúbili, že budú dovedna žiť až kým neumrú.

Hanka bola veľká paradnica a viac dbala o seba ako o gazdovstvo. Mat' ju furt volala pomáhať pri varení a upratovaní, ale jej sa nikdy nechcelo, a tak sa jej to vypomstilo.

Mišo bol šikovný a poctivý furmán. Každé ráno chytrý staval/vstával/. Musial si prichystať výstroj pre kone na celodennej práci v hore, kde zvažal drevo. Večer sa domú vracal unavený a hladný. Skúsene a staršie ženy vedeli, že hneď, keď chlop odíde do roboty, sa treba postarať o gazdovstvo a začať variť jedlo. Hanka sa, ale robiť nechcela a začala sa fintať do habov.

Dlhú dobu sa paradila a krútila pred zrkadlom a nevedela si, že slonko už zapadá a ona ešte nevedela večere. Rozmyšľala, čo chytrý uvariť: „Budem robiť posuchy, to spravím najchitrejšie.“ A tak teda začala.

Hanka prvú bežala po recept ku materi. Tá už vedela, že to nedopadne dobre. Hneď, keď dostala recept, začala miesť cesto na posuchy. Skúsene gazdiny nemali problém dávať prísady od oka. Lenže naša gazdina nemala ani len potuchy, aká má byť hustota cesta, a tak dačého dala veľa, dačého malo a dačo aj vôbec nedala.

Cesto jej vykyslo a Hanka ho začala valkať. Posuchy sa jej za nič na svete nedarili. Zrazu sľušala, ak hladný chlop klopka na dvere. Chytrý ho posadila za stôl a našla mu za pohárik palenky. Povedala mu, že jedlo bude už za chvíľku. Posuchy sa jej polomali na malé kusky, a preto ich dala do tanera, bohato posypala makem, pocukrovala a pošala maslom. Čala

utrapena to položila na stol a povedala: „Dobre chuť!“ Povedala mu ešte ku tomu, že so to opekance lebo se pečú v rure. A že je to tradične jedlo ich rodiny.

Jej chlop mal rad slodke jedla a veľmi mu večera chutila. Od tých čias mome jedlo „opekance“, kotry vznikli z nešťast'a jednej lenivej ženy.

Hodnotenie porotcov:

PhDr. Kateřina Javorská: Vtipná poviedka celá v nárečí, drobný príbeh z dediny o lenivej žienke a o tom, ako vznikli opekance. Oceňujem najmä suverénne rozprávanie, vtipnú pointu, zaujímavé výrazy.

Mgr.art. Ján Chalupka: Próza: mimoriadne poctivo zachytený príbeh v lokálnom dialekte ako pri vzniku nových vecí (aj opekancov) zaúraduje náhoda a aj z lenivosti urobí cnosť. Ako vystrihnuté zo zbierky ľudových povestí, jasné jednotlivé situácie, na dynamizáciu umne využitá aj priama reč.

kategória B

(žiaci 5. – 9. ročníka základných škôl a osemročných gymnázií, prima -kvarta)

3. miesto

Ján Košík, Michalovce

NA ŠTÚROVEJ

Včera EVENING v sobotu
mal som zas ja robotu.
Prišla ku mne NEW správa,
že môj HOUSE návštevu očakáva.

Pre siedmaka GREAT vec.
Príde slávny umelec?
Nie umelec, nie kazateľ,
ale našej slovenčiny zakladateľ.

Pri dverách mi zvoní zvon...
MR. Štúr – to je on!

Neveriacky krútim hlavou,
kukám vpravo, kukám vľavo.
Prekvapený som sťa slon:
„O MY GOD – to je on!“
Pre mňa je to PERFECT správa.

Kto dnes Štúra očakáva?
Rýchlo sa ja preberám,
na COFFEE ho pozývam.

Veselo s ním budem SPEAK
o slovenčine ako nik.
Debatných tém máme MENY,
nestihneme vyčerpať všetky témy.

Mnoho sme sa zhovárali,
nový jazyk rozpitvali.
Pili kávu, TEA i malinovku,
ľudia na nás kukali sa zvonku.
Neskôr sme sa rozlúčili
a RESTAURANT opustili.

Hrdo kričím na maminu, ktorá práve číta knihu:

„Bol u nás MAN slávny,
človek múdry a celkom správny!“

Zrazu moje EAR čuje,
ako mamka vykrikuje:
„Vstávaj, Kuko, prestaň snívaj,
začni baliť, na Štúrovej už budeme bývať!“

Doposiaľ spomínam si na Štúrov výraz, keď použil som slová z angličtiny,
od tej noci je môj jazyk iný zostavený z rýdzej slovenčiny.

Hodnotenie porotcov:

PhDr. Kateřina Javorská: Poézia – napriek tomu, že básnička pôsobí niekedy trochu neohrabane, oceňujem na nej vtipný nápad, ako bez zbytočných slov a v krátkosti zakomponovať do textu cudzie slová, ako využiť dobrý nápad so snom a vzácnou návštevou aj ako odhaliť pointu v kúzelnom a pritom logickom „zobudení sa“ zo sna.

kategória B

(žiaci 5. – 9. ročníka základných škôl a osemročných gymnázií, prima -kvarta)

3. miesto

Viktória Maslaňáková, Sihelné

„VÝPREDAJ“ SLOVENČINY

Babka moja v srdci nosí
ľubozvučné pekné čosi.
Čo má v srdci babka naša?
Slovenčina je to predsa.
„Ja si ľúbim slovenčinu
ľubozvučnú a nie inú.“

Mladí ľudia moderní
chcú nám jazyk premeniť.
Miesto áno – „okej, okej“,
mnohí majú z toho hokej.

Babka blúdi, východ hľadá,
dedko jej okuliare podá,
nevedia si poradiť,
na nástenkách je len EXIT.
Po Vianociach výpredaje
babka blúdi, hľadá stále.
Výpredaj už márne hľadá,
Babka, SALE hľadať treba!

Kde sme to my dospeli,
Mladí ľudia „vyspelí“!
Nosme v srdci slovenčinu
ľubozvučnú a nie inú!

Hodnotenie porotcov:

Mgr.art. Ján Chalupka: Poézia: vo veršoch sa tiež vtipne pohráva s niektorými anglickými internacionalizmami a pridanou hodnotou je originálna optika mladej generácie na problémy starších osôb, vrátane neduhov „konzumu“.

kategória C

(študenti stredných škôl, gymnázií a osemročných gymnázií, kvinta-oktáva)

1. miesto

Andrej Bublák, Námestovo

DÝCHANIE

Snáď prvé slová nebudú
ležať na vrbovom dreve
nech budú ako soľ
pri májovom hneve.

Odstrihni marionetové žily
aby neživorili, aby žili
nezvädnuté kvety
polejem spálenými slovníkmi.

Andrej Bublák, Námestovo

ÚSEČKY

V kruhu
anagramy
len sami
ťaháme za povrazy
za slovíčka

v hmle
tri bodky
tma za zubami
čísla, blufy
vysoké karty
bábky za dverami
vidím ťa
aj za slovami

Hodnotenie porotcov:

PhDr. Kateřina Javorská: Suverénna práca s obrazmi, je to moderná poézia, s komplikovanejšími obrazmi, jej poslanstvo nie je prvoplánovité.

Mgr.art. Ján Chalupka: Poézia: jedna z najvzretejších a najoriginálnejších básní, možno by autora bolo treba nasmerovať aj na iné súťaže. Asonancie a aliterácie, poetické odkazy, odvážne uchopenie témy a zvláštna nostalgia.

kategória C

(študenti stredných škôl, gymnázií a osemročných gymnázií, kvinta-oktáva)

2. miesto

Tatiana Novotná, Námestovo

(OD)ZVONILO SLOVENSKÝM SLOVÁM?

Zanikajú slová v našej rodnej reči? Ako intenzívne ju ovplyvňujú slová z iných krajín a oblastí?

Na Slovensku nájdeme okrem spisovného jazyka, pestré nárečia a tradície. Záhorácke ríkanie, goralčina na severe a východoslovenský dialekt pridávajú rozmanitosť nášmu slovenskému jazyku, našim slovenským slovám.

V slovenčine sa okrem nárečí uplatňujú aj rôzne slová novej doby. Spestrujú život 21. storočia a sú veľmi podobné zahraničným slovám. Výskyt slov cudzieho pôvodu je najbežnejšou súčasťou dnešného života. Nachádzame ich v medicíne, informatike, či ako synonymá nahrádzajúce domáce slovenské slová. Bez odborných slov si nevieme predstaviť komunikáciu v našich budúcich profesiách. Je vlastne paradoxom, že bez nárečí a tradičných slovenských slov, by sme si nevedeli predstaviť rozhovory medzi našimi starými rodičmi, rodičmi a kamarátmi. Predstavme si prázdniny u starých rodičov na Orave. Ako rýchlo sa na nás nalepí ľ či ľubozvučná goralčina. Naše babky a dedkovia nás predbehli v používaní cudzích slov. Pre nás cudzích slov. Ani by nás nenapadlo, že práve popravení, by mohla byť hostina v svadobnom dome deň po svadbe a radionka je vlastne baretko.

Dnes by sme si ťažko zvykli na nárečia, keďže do popredia sa tlačia moderné cudzie termíny. Vďaka nim však môžeme nahradiť dlhé vety jedným slovom.

Nové 21. storočie učí staršiu generáciu moderným slovám a oni pre zmenu učia nás slová používané v minulosti. Navzájom sa dopĺňame.

Týmto slovným barťovým obchodom medzi staršou a mladšou generáciou nezanikajú slová, nárečia ani zvyky a tradície. Miešajú sa spolu s modernými slovami a spolu zvoní v našej reči aj naďalej.

Takže odzvonilo? Nie, neodzvonilo.

Hodnotenie porotcov:

PhDr. Kateřina Javorská: Pomerné stručné zamyslenie, kde sa však autorka zamýšľa logicky a bez zbytočných emotívnych zvolaní, úvah a falošných povzdychov nad tým, čo nám dávajú nové výrazy a ako sa vzájomne môže pôvodná čistá slovenčina prelínať s cudzími výrazmi, ktoré potrebujeme k modernému profesionálnemu životu.

Mgr.art. Ján Chalupka: Próza: vzácny nepateticky, triezvy a koncízny (budúcej žurnalistky ☺?) pohľad na neustály vývin nárečí, slovenčiny a medzinárodných výrazov ako podmienku vzájomného spolunažívania medzi generáciami a národmi.

kategória C

(študenti stredných škôl, gymnázií a osemročných gymnázií, kvinta-oktáva)

3. miesto

Dávid Markovič, Trstená

MÚDRY VLAK ALEBO AKO SA Z JANA TATRÁKA STAL SLOVÁK

Bol raz chlapec z Oravy
Ján Tatrák ho volali.
Jeden večer zbalil kufor,
rozlúčil sa s otcom s matí:
nech vraj smutní neostanú,
že sa im on skoro vráti.

Prišla mu však esemeska-
tuším štvrtá, aspoň dneska.
„I love you very much“
napísala Angelika.
Ján nedbá na matkin plač
už ho čaká Amerika.

Ako nastúpil si do vlaku
kufor strčil pod nohy,
uplakaná mama vzdychne:
„Zabudol si pirohy!“

Cestuje už hodne hodín,
keď tu zrazu- bez dôvodu
Mladý pán si k nemu sadá,
popíja si Rajec vodu.

„Kamže, kamže?“
spytuje sa mladý šuhaj.
Pritom štuchne do Jána.
Čo tu robí tento chumaj?!!

„Za frajerkou, prosím pekne!“
len tak nasucho mu riekne.
„Ahá, takže dievčina.
A skadeže je? Z Trenčína?“

„Nie nie, z Ameriky“
pochváli sa Jano stroho.
„Z Ameriky?“
Tak to zbohom!“

„Po slovensky vravieť vie?“
spytuje sa na senzáciu.

„Občas niečo vypotí!“
Čert ber túto konverzáciu.

„Ale to nie je moc súca“,
pokračuje po chvíľočke
„Och, to Slovensko sa rúca“
je cítiť po borovičke.

„Nebude ti spievať
naše krásne pesničky,
a ani pri ľudovečkách
nadvihovať sukničky!“

„A keď na stôl
donesie ti jedlo nové,
žalúdok ti razom povie:
ja chcem naše..bryndzové!“

Takto to šlo hodnú chvíľu.
Jankovi už chýba vlasť,
šuhaj mu dal borovičku
tú pravú, domácu slasť.

„Máte pravdu, priateľu!“
po chvíľke je počuť Jana.
Tak presadol na iný vlak,
nazad do rodného kraja.

Zrazu prišla ďalšia správa
zas od súcej “frajerky“
„Zaplať Pán Boh za slovenskú reč,
na to si dám Horalky!“

„Tá je veru sto ráz krajšia,
pre môj jazyk sladidlo.
Píš tak, ako počuješ,
nádherné to pravidlo.“

Z nášho Jana Tatráka,
vykľul sa kus Slováka!

Hodnotenie porotcov:

PhDr. Kateřina Javorská: Oceňujem tento poetický útvar pre jednoduchosť, vtip aj skratkovitosť v pointe.

Mgr.art. Ján Chalupka: Poézia: humoristicky talent, originalita a šťavnatosť príbehu ako i talent ironicky sa pohrávať so stereotypmi vytvárajú z tejto básne nadpriemer. Pomerne dlhá ale ucelená a kompaktná kompozícia.

kategória D

(dospelí bez obmedzenia veku, vrátane študentov vysokých škôl)

1. miesto

Zuzana Filová, Očová

VRAJ SA TO STALO

Pred vyše sto rokmi žili v Očovej u Papačov na dvore dve rodiny: Iva s mužom a rodina s dvomi deťmi. Otec detí odišiel do Ameriky, aby zarobil a splatil dlžobu na dom.

V Amerike dostal dobrú robotu, aj zarobil, ale chlapi z partie chodievali po robote do krčiem a prepíjali peniaze. Mužovi sa to nepáčilo a sťažoval sa príbuznému z partie. Ten mu povedal, že ak sa neprispôsobí, zmizne tak, že po ňom nezostane ani stopy. Je tam more, nikto by ho nenašiel.

A doma, keď odišiel, bolo zle – nedobre. Kravy nedojili, nemohli sa ani nabehať, museli ich kediť – pálili zeliny na uhlí, ktoré odháňali zlé sily. Prišli na to, že na príčine je suseda Iva. Keď sa kravy aj otelili, odoberala im mlieko a ani teľa nevypľagali. A v noci im mordovala dcéru. Tá sa nič nevyspala, čo ju v noci dlávil. Spávala v izbe s mamou aj s bratom, ale tým dala Iva pokoj.

Susedia nechceli veriť, a preto prišli skúsiť. Pripravili im strožliačik pri stole a Iva v noci vymordovala najskôr ich, a potom dcéru. Keď to skúsili, vraveli: „Ľudia moji, vy ste zle, vás to zamorduje.“ Keď sa dcéra chcela vyspať, išla spať do cudzieho domu. Iva však išla za ňou a ani susedia sa nevyspali.

Raz prišiel na sabačák – opušťák dievkin frajer z vojenčiny z Lučenca. Dievka pripravila spanie do komory. Dlho naňho čakala, až zaspala. Tak ju to začalo dláviť, že celá spotená dobehla do izby. Potom prišiel k nej frajer a už bol pokoj.

Aj ujček prišiel pozrieť, čo sa deje. Povedal, že bude spať v komore. Cestou do komory pod Iviným oblokom povedal: „Iva basom ti, len príď, pozri, mám sekeru.“ Neprišla. Prišla až na druhý deň. Zavolali aj žandárov. Tí povedali. „Hľadajte si pomoc, ľudia moji, vy ste zle.“

Vybrala sa matka do Budinej za veštcom. Bola tri razy, ale dva razy sa nesľúbil, ani neprišiel. Na tretí raz povedal: „Už za mnou nechodte, prídem.“ Prišiel, v konici našiel kľbko, ktoré tam Iva schovala. Kľbko vzal a do prietosov (prahov) v dome a v konici zakopal korene zelín, čo si priniesol. Ráno našli Ivu mŕtvu pri pitvorových dverách. Zomrela, keď chcela prekročiť prah do ich pitvora. Bolo po nej a oni sa oslobodili. Zakrátko sa aj muž vrátil z Ameriky. Nechcel rozhádzať peniaze po krčmách.

Zuzana Filová, Očová

SMRŤKÁR

Prastarý otec terajších obyvateľov „Hajtmanovho domu“ vraj počas svojho života zažil veľa zvláštnych príhod. A toto je jedna z nich.

Vedel sa vo svete obracať a zarobiť peniaze aj inak ako len prácou na poli. Pre Poliačikov obchod a pre dva obchody bratancov Škradovcov privážal tovar z Maďarska až z Váczu, a tiež kupčil s koňmi a predával ich banským podnikateľom do Kremnice.

Cesta za obchodmi a naspäť trvala aj niekoľko dní, ale jeho šikovná žena si s bežnými prácami poradila sama, len počas sezónnych poľných prác bola rada, keď bola doma.

Keď sa večer alebo v noci vracal z ciest slatinským kopcom Šibenice, stávalo sa, že sa koníky pod Šibenicami samé zastavili, na voz sa posadila žena v bielom a koníky sa samé pohli ďalej. Všetko prebiehalo v úplnom tichu. Keď sa voz priblížil k prvému očovskému domu, koníky zastavili, žena vystúpila a voz sa pohol ďalej.

Keď muž prišiel domov, prvé, na čo sa pýtal ženy bolo, či je v dedine niekto chorý. Keď prisvedčila, povedal jej, že chorý sa rána nedožije, a tak sa aj stalo. Neskôr ho žena vo chvíľach samoty položartom – polovážne volala „ty smrťkár“.

Raz cestou do Očovej muž nabral odvahu, a keď žena v bielom pod Šibenicami nastúpila na voz, povedal jej: „Povedz mi, kto si? Už oddávna ťa zadarmo vozievam a ani si mi nepovedala svoje meno.“ Ostalo ticho. A muž ani svojim najbližším nič viac neprezradil.

Zuzana Filová, Očová

OKAMIHY

Muž v strednom veku v železničnom vozni
papiere rozložil a čosi písal,
hneď vedľa neho mladík hudbu počúval
a vedľa štyria Rómovia – traja muži a žena
sa spolu slušne bavili a niečo sa ma pýtali,
A ešte starká sedela tam, sieťku na kolenách držala
a kývla hlavou, že ved': „voľné je tu.“

A o kúsok sa podala.
Potom vlak zastal, vystúpila som,
vozne popri mne prefrčali
a spomienkou sa tváre stali.

Vietor rozsieva jesenné lístie,
ktoré poletuje sem a tam,
až po čase si nájde miesto, kde prečká zimu.

Tak sa aj život s nami hrá.
Niekedy dopraje nám trocha oddychu,
kým popadneme dych a naberieme silu.
Potom rozohrá novú partiu.

Pred mnohými rokmi
som často štvorlístky nachádzala,
zakladala ich medzi stránky kníh
a na šťastie čakávala.
Určite to bolo párkrát blízko,
no nepostrehla som.
Keď občas obraciam listy kníh,
suché štvorlístky v nich nachádzam.

Sychravo vonku je,
dážď mrholí a vietor fúka
a po chodníkoch poletuje
jesenné lístie farby zlata.

Už niekoľko dní prší.

Túžime po teple a po dobrom slove.

Oheň v peciach, čo duše zohrieval, už vytráca sa.

Dobrymi slovami však nešetrim.

Hodnotenie porotcov:

PhDr. Katarína Javorská: U autorky oceňujem jej poctivú prácu s textom, v jednotlivých poviedkach zozbierala uveriteľné aj neuveriteľné príbehy z dediny, často ide o realistický príbeh, inokedy je to povesť, skoro až rozprávka. Približujú život pred rokmi, atmosféru, ľudí, čo je veľmi cenné.

Mgr.art. Ján Chalupka: Dokumentárne a zároveň umelecké spracovanie, je tak rozprávačkou ako i akousi kronikárkou. Veľmi svedomité a vzácne zaznamenávanie miznúceho sveta pra/starých rodičov, čistota jazyka.

kategória D

(dospelí bez obmedzenia veku, vrátane študentov vysokých škôl)

2. miesto

Anna Čunderlíková, Zvolen

ČAROVNÝ DEDKO

Môj dedko vyzeral ako človek, ktorému sa zastavil vek. Nevidela som ho starnúť. Pamätám si ho stále rovnakého. Milého, láskavého a úprimného. Oči mal ako dva uhlíky. Rozsvietili sa vždy, keď vymýšľal huncútstva. Na muža a na dobu, v ktorej žil bol pedantný, potrpel si na svojom vzhľade. Vždy bol čistý, upravený a oholený. V nedeľu a vo sviatok nosil bielu košeľu, ktorá svietila široko-d'aleko. Vo všedný deň dával prednosť farebným. Najradšej nosil bleдозelenú. Mojej mamičke sa to nepáčilo. Často mu vyčítala: „*Otec, čo povedia ľudia? Ved' to vyzerá, akoby ste inú košeľu nemali.*“ Jemu to bolo jedno, aj keď si nevesta takmer so železnou pravidelnosťou hundrala popod nos: „*Otec nosia tú košeľu, ako vól kožu.*“ Obidvaja vedeli, že s tým nič neurobia.

Vlasy mával ostrihané nakrátko a tvár mu zdobili paradné fúzy, že vraj maďarské. Bol Slovák ako repa, len tie fúzy..., podľa neho boli symbolom mužnosti, ale i mravnosti. Patrične bol na ne hrdý. Často hovorieval: „*Kto nemá fúzy, nemá česť*“ alebo „*Čo vól bez zubov, to chlap bez fúzov.*“ Inokedy na adresu svojich fúzov, a tak trochu aj na seba povedal „*Aký koreň, taký fúz.*“ Ale zároveň pripustil, že každý chlap nosí také fúzy, aké sa mu páčia. Jemu sa páčili tie maďarské. Nakoniec, prečo nie. Určitá symbolika tam bola, narodil sa ešte za Rakúsko - Uhorska, a o fúzy sa staral vzorne. Nechýbali mu rôzne pomády či vosky. K dedkovi neodmysliteľne patrili aj okuliare - také „babičkovské.“ Iných chlapov v jeho veku som videla s okuliarmi na nose nanajvyš v kostole, keď čítali z modlitebnej knižky. Dedko ich využíval oveľa viac. Veľa čítal, potreboval ich mať po ruke. Okuliare nezväčšovali len písmenká, ale aj jeho oči, spod okuliarov vykúkali ako dve jabĺčka. Svojím vzhľadom pripomínal skôr richtára ako prostého muža z ľudu. Bol sčítaný; ak mu ľudia položili akúkoľvek otázku, nezaváhal, vždy poznal odpoveď. Medzi ľuďmi sa cítil, ako ryba vo vode. Aj oni ho rešpektovali a obdivovali jeho optimizmus. Svojim veľavravným pohľadom dokázal povzbudiť každého. Priam sršal vtípom a humorom. Často sa usmieval a úsmevom dokázal nakaziť všetkých naokolo. Rada som sa k nemu hlásila. „*To povedal môj dedko...*“, prízvukovala som a vtedy som určite „podrástla“ o pár centimetrov. Typickým znakom pre dedka bola fajka. Patrili k sebe ako kľúč a zámka. Mal ich hneď niekoľko, lebo ako hovoril: „*Fajky musia odpočívať.*“ Najradšej mal tú, ktorej hovoril zapekačka, pripaľoval si ju z otvoreného ohňa, zo sporáka. Napchávanie tabaku do fajky bol hotový rituál. Vybral vrecúško na tabak, pomaly, špirálovite ho vkladal do fajky a nakoniec zľahka zatlačil. S pôžitkom pofajčil a fajku nechal vychladnúť. Neskôr ju vyčistil a odložil na svoje miesto. Na vrecúšku s tabakom mal pripevnené špáradlo – malú opracovanú kostičku z kráľika, ktorou si odstraňoval zvyšky popola. Aká to bola kostička vedel len on. Bol fajnšmeker, lebo presne vedel, ktorú fajku si vybrať, aby sa dobre držala v ruke aj v ústach. Často ich dostával ako darček, potešil sa každej, pre istotu skontroloval pipasár - rúrku od fajky.

Dedko bol rodený šibal, beťár, naozajstný detviansky figliar. Svojský humor neustále zušľacht'oval. Bol to charizmatičký rečník, ktorý vždy vhodne a trefne použil príslovia a porekadlá. Žartovné príhody a príbehy si neraz prispôbil a menil podľa situácie, čím ich neustále „vylepšoval.“ Bez dedkovho humoru sa nezaobišla žiadna rodinná udalosť akou boli

svadby, krstiny, vypravádzanie regrútov - odchod chlapcov na vojenskú službu. Vtedy veru chodili na dva roky a vysokoškooláci na jeden rok. Inak tomu nebolo ani počas cirkevných sviatkov, najmä na Vianoce, na Veľkú noc, kedy sa pravidelne schádzala širšia rodina. Bez jeho žartov a vinšov sa nezaobišli oslavy Jozefa, Jána, Anny, čo boli vari najčastejšie mená v našej rodine. Najmä susedky ho pozývali, ako „čestného host'a“ na páračky. V zime ženy a dievky párali perie, muži a mládenci im robili spoločnosť. Žiadne páračky sa neobišli bez príbehov viac, či menej strašidelných, ale najmä žartovných. Nemohol tam chýbať. Na Detvana bol pomerne malý - nízky. Ako sám hovorieval: „*Dobrého veľa nebýva.*“ A dobrý on bol. Dobrý ako manžel, otec, starý otec, priateľ i sused. Bol to jednoducho správny chlap na správnom mieste. Dobrá nálada, radosť zo života a úsmev na tvári vytvorili veľké puto medzi ním a ľuďmi naokolo, najmä so ženami z lazov, ktoré za nákupom do mestečka dedka nikdy neobišli. Aj keď niektoré príbehy počuli viackrát, ich záujem to neovplyvnilo. Naopak, doslova si ich vyžobrali. Vtedy zvykol dedko povedať: „*Čože som ja verklik?*“ To len naoko, vo svojej podstate bol rád, tešil sa ich záujmu. Ženy si spríjemnili cestu do mestečka i z mestečka, a on bol takmer so železnou pravidelnosťou obdarený balíčkom tabaku Taras Bulba. Dedko bol bežár v pravom slova zmysle. Ved' uznajte, už v tej dobe realizoval malý „barterový obchod“, ktorý bol nakoniec prospešný pre obidve strany. Keď sa predsa občas opýtal: „*Žienky, čože som vám dlžný?*“ Ženy povedali: „*Kúpili sme za päť prstov a za šiestu dlaň.*“ To znamenalo, že nie je nič dlžný, bola to jeho odmena.

Dedko pribúdajúcimi rokmi častejšie posedával na priedomí a pozoroval život okolo. Susedia mohli na to zobrať jed, že ho tam nájdú od skorej jari do neskorej jesene. Opakovalo sa to takmer so železnou pravidelnosťou. Mamička zvykla povedať, že dedko vychádzal z domu so snežienkami a späť sa vracal s chryzantémami. Každý rok sa starostlivo pripravoval na zimu a pritom hovorieval: „*Kto je dobrý a šlachetný nezahynie.*“ Čím bol starší, tým častejšie si na konci zimy vzdychol: „*Marec, poberaj sa stavec.*“ Možno to nemyslel tak vážne, ako to povedal. Asi nedomyslel význam slov pre svoju detskú dušu. Bála som sa, desili ma jeho slová. Nesmierne som sa tešila, keď kalendár ukazoval apríl a dedko bol medzi nami. Nakoniec nás opustil uprostred leta. Navždy však ostal v našich srdciach a myšliach. Ešte aj dnes, po rokoch si dokážem živo predstaviť, ako sedel a pobafkával z fajčky. Humorné situácie vytváral, ale s pokorou dokázal prijať aj rolu „obete.“ Nikdy sa neurazil, ak si niekto zavtipkoval na jeho účet. Bol správnym účastníkom, ale i šíriteľom ľudovej kultúry založenej na humore. Veľa čítal. V tom čase to boli najmä kalendáre - Pútnik svätovojtešský zo Spolku svätého Vojtecha. Krásne príbehy pre malých i veľkých. Okrem toho tam boli zaujímavé články o významných osobnostiach a podnikateľoch tej - ktorej doby, ku ktorej sa kalendár viazal. Na niektoré z nich si spomínam. Našla som ich vo vojenskom drevenom kufri, na povale v jeho dome. Najviac ma upútal ten, vydaný v roku, v ktorom som sa narodila. Žiaľ, až dnes, keď už nie sú, uvedomujem si a doceňujem ich hodnotu. Dedko si niečo prečítal, niečo prežil, potom to šikovne pospájal a pridol k tomu svoj krásny fonetický hlas. Potešil dušu nejedného poslucháča. Jeho hlas znel zvučne, lahodne a nádherne, ako zvony detvianskeho kostolíka. Silne bol zviazaný so svojim krajom, neraz povedal: „*Len tu, medzi týmito kopcami som naozaj šťastný.*“ Doba, v ktorej dedko žil, nebola ľahká, navyše pomerne mladý ovdovel. Šiestim deťom sa zo dňa na deň stal otcom i matkou. Mal veľký zmysel pre česť a statočnosť, čo potvrdzoval tým, ako žil. Vôbec nebol ubitý, ani na tele, ani na duši. Nelamentoval a aj tie najťažšie chvíle pretavil do veselosti a žartu. I keď bol veselý, svoje slova ukladal rozvážne. Neraz pripomenul ľudovú múdrosť: „*Vtáka poznáš po perí, človeka po reči,*“ a on sa toho držal. I keď bol veľký figliar, jeho slová boli zmysluplné. Tiež hovorieval: „*Najskôr rozváž, potom rozkáž...*“ Nemať rád ľudí, čo „trepú dve na tri,“ či pletú „piate cez deviate.“ Rozprávanie do vetra neuznával. I keď posudzovanie ľudí nebola jeho silná stránka, báčika Zaťku veru nemal rád. Hovorieval:

„Ten Ondrej má reči, ako koza bobkov.“ Inokedy sa zase nezdržal a povedal: „Jazyk má ako lemeš. Rýchlejšie rozpráva, ako premýšľa.“ Báčik Ondrej sa veľmi často a rád vychvaľoval a pritom naozaj preháňal. Jedna príhoda, ktorú hovoril pri každej príležitosti bola o tom, ako jeho žena pripravila kráľika na kyslo. Králik bol pre oráča, ale bol vraj taký veľký, že ho so ženou jedli ešte celý týždeň. Nato dedko povedal: „To nemohol byť králik, to musel byť baran...“ Inokedy hovoril, že báčik Ondrej si vymýšľa, lebo v jeho dome je to vraj tak, že „kohút mlčí a sliepka spieva.“ Tetka Paulína veru „spievala“ a navyše bola príliš šporovlivá. V súvislosti s tetkou Paulínou a báčikom Ondrejom zvykol dedko povedať: „Kto má mrcha ženu, netreba mu chrenu, aj tak sa mu v očiach iskrí.“ Chudákovi báčikovi Ondrejovi sa často v očiach iskrilo. No navonok to malo vyzeráť tak aj s tým králikom, že pánom je on, lebo vychoval „ta -ké- ho“ veľkého kráľika. Chlapov, ako bol báčik Ondrej nebolo veľa. Väčšinou to boli skromní a čestní ľudia, za pravdu by si dali aj oči vykláť. A za slovom si tiež stáli. Chudobní, ale hrdí. Ťažko pracovali, ale zato sa radi zabávali. Dedko hovorieval, že ľudia jeho doby, aj keď nič nemali, boli družní a dôverovali si. A to zrejme súviselo aj s ich prístupom k humoru. Vďaka nemu spolu vychádzali. Keď bolo treba, prižmúrili oko, zakryli ucho, dokázali si odpustiť. Dedko zvykol žartom povedať: „A čo by ruku jeden druhému odťal, nepohnevajú sa.“

Hodnotenie porotcov:

PhDr. Kateřina Javorská: Rozsiahlejší súbor poviedok - príbehov konkrétnej postavy, autorkinho starého otca. Poviedky majú vyrovnanú kvalitu, obsahujú zaujímavé opisy života, spomienky, hodnotné postrehy. Oceňujem autorkin zmysel pre detail, jej kultivovaný jazyk.

Mgr.art. Ján Chalupka: Próza: umelecko - dokumentárne poviedky, presné postrehy, tiež vyzdvihujem istú „ľahkosť“ rozprávania, jednak kronika, jednak vyznanie. Nostalgický závan minulosti, láskavé literárne pohľadanie.

kategória D

(dospelí bez obmedzenia veku, vrátane študentov vysokých škôl)

3. miesto

Jozef Kottra, Levice

OD STRARÉHO MLYNA PO TAJCH

(2. deň pešej púte z Levíc do Levoče - streda 23. júna 2010)

V tú noc pútnici stanovali pri vodnom mlyne Bohunice, vysunutej expozícii Tekovského múzea v Leviciach. Noc bola napätá, hrôzostrašná, ako keď straší v starom mlyne...

Hora kvílila, hora prosila i plakala zároveň. Hučala, ani keby sa šla zadusiť a roztrhnúť, napokon opäť stišovala, o pokore šeptala. Nárazy vetra boli náhle, nevyspytateľné, mocovanie hodné víchrice. Tak predsa len tí naši Makovníkovci mali pravdu, keď nám predvídavo priali pokojnú noc. Aby nás vraj zastihla noc bez dažďa a vetra. A tu ho máš! U nich hore v Tureckej to strašilo už večer, keď sme spolu telefonovali. Ale sem, na južné cíp Štiavnických vrchov sa to dorútilo tesne pred polnocou. Dážď bol znesiteľný. Do rána len štyri mierne prehánky, ktoré chlapov v noci pokropili. Ale ten vetrisko...

Bola to ich prvá stanovačka na putovaní. Preto tá hrôza z veternej víchrice tak nepríjemne dobiedzala a zadierala sa až pod kožu. Po prvom dni cesty je netrénované telo už dokonale unavené a uťahané, ale i napätie je nezvyčajne mocné. Nedovolí pokojne usnúť. Len Janko si doprial zdravý spánok. Zamrčal hneď, ako sa suchol do spacáku. Ale tí dvaja päťdesiatnici sa často jeden druhého pýtali na hodiny, počúvali kvíliacu horu, vzájomne sa utešovali, že to na nich hádam len nespadne. Boli svorní, rovnako ľútostiví jeden k druhému, že nemôžu spať.

„- A čo svätajánske mušky?“, hodil do pľacu starší. „- Dážď im sfúkol lampášiky“, odpovedal Ľuboš. Takto sa to vlieklo až do svitania. Potom to predsa len Ľuba zlomilo a riadne to potiahol. Zakvílil svojím chrápaním, že sa až stan otriasal. Jozef zostal sám. Premýšľal nad tým, ako je to možné, že ich ten nečas ešte neodfúkol. Za chrbtom majú len mierny briežok, na temene ktorého ide stromy zrichtovať, polámať, pováľať. A tu hľa je akoby pri kozube. Útulne a ticho. Ej, klobúk dolu, pred tou našou dedovizňou. Vedeli oni, kde to svoje stavenie prihotoviť, ej veru dobre to vedeli. Boli to predsa len skúsení majstri. Našli si závetrie, tíš a tam si chalupy stavali. Majstri s citom, ktorých už dnes niet... To vraj gazda, keď sa išiel pustiť do stavania, vyhnal na lúku ovce. A kam tie potom zaľahli, tam sa stavalo. Ale ani len halúzka z tej starej, spolu zoschnutej jablone na nich nepadla. Pritom ležali rovno pod jej korunou. Ani len odrobinka. To vieš, zase na opačnej strane dolu pri rieke Sikenica išlo aj tam jelše s koreňmi vytrhať. Tiež to tam soptilo, fučalo a besnelo. Kmásalo, váľalo, vyvracalo. Tak to bolo okolo nich od polnoci až do samučkého rána. Všetko tam vrelo a plakolo.

S citom ranného vtáčaťa, čakal Jozef na prvé ozveny paseky i hory. Ale spevavcov nikde. Zopakovala sa večerná scénka, kedy aj operencov ten zdutý vietor odradil od spievania. Aj vtedy im pesničky v hrdielkach priškrtil. V rannom šere sa vzduchom odrazu blížil mohutný okrídlenec. Boril sa s vetrom i ranným oparom, mohutnou hrudou rozrážal

všetko navôkol, krídlami mával ako lodnými plachtami. Odvážil sa zvltnúť i plachtu stanu, až to Joža zmrazilo... To sa noc pratala do svojej skrýše a dovolila ráno, aby sa zobudilo. Z trávy vytryskol prvý svrček. Chýbala mu však para. A možnože i slák mal vlhký. Zboku sa pridali druhý, potom ďalší a ďalší. Nesmeli, ale s každým pribúdajúcim hlasom ich koncert bol väčší a vŕzgania pribúdalo. Konečne sa osmelil i žltochvost a skúsil pár základných slabík. – *No!*, pohútal si starý pútnik, – *už som si myslel, že začnem vyhvizdovať ja namiesto vás.* Konečne tu bolo to pravé ráno, so spevom vtákov a radostným vítaním slnka.

Keď sa niekto vytratí zo stanu, znamená to budiček i pre druhých. O 5:45 tak urobil Ľuboš. O šiestej boli už aj ostatní na nohách a nastal čas balenia. Prvé ráno v teréne a každý skúša to svoje imanie opäť napchať späť do skromných priestorov ruksaku. Slnko preskočilo horu, oprelo sa o čelo mlyna, až zaiskrilo v belobe múra. Prvé papršky pošteklili aj chlapcov. Na oblohu zabehlo zopár splašených barančiek a od predpovedaného mrcha času táto paráda mala ďaleko. Asi jej pomohol ten vetrisko, ktorý sa ešte stále mocoval so starou horou v náprotivnom svahu. Alebo si to chlapi vyslúžili včerajšími skúškami, tichou pokorou v premoknutom putovaní?... Nebolo im veru ľahko v tom nečase, a mokrote, keď si spomenuli, že si doma plno vecí nahali. Také nepotrebné do dažďa i chladu. Možno že i špekulovali domov sa po oblečení vrátiť a ostatných potom na aute dohoniť. Možno niekto mal aj iné nápady... Veď ten dažď predpovedali až do piatku! Ale teraz je tu slnko a Božia láska v každom z nich. V pokore ďakovali za túto dobrotu, ktorá bola na nich vyliata.

Popri balení si niektorí dopriali skromné sústo raňajok, ľahké pohladenie žalúdka. Naveľa sa zbalil i Ľuboš a spolu s Jankom zapózovali na podstienke mlyna. To sa už veselá chasa vydala v ústrety novému, slnkom odetému dňu. Bolo niečo po siedmej.

Najskôr sa dostali ku lavici cez Sikenicu a potom hore pasienkom ku hradskej. Ráno bolo svieže. Dolu dolinou sa bláznil nepokojný vietor, zapieral do hory nad cestou a kmásal ju. Chlapi kráčali v závese za sebou, vždy ten druhý o pol boka vystrčený do cesty, aby sa dalo vyprávať, ale i uhnúť, ak motor pôjde. Jozef sa prihovril Jankovi: „- *Ako je to tam s týma vašima susednými dedinama? Od spolužiakov viem, že vy - Tekovčania ste „getiari“ a Kľačančania „pôtikári“.* (Pôtik je sova, kuvik plačlivý.) - *Vzácnny náš rodák Jožko Melicher v Tekovských povestiach o tom takto nejako spomínal: - Vraj na hostinu začiatkom júna na Božské srdce Ježišovo Kľačanci ako sviatočnú pochúťku pre cezpoľných ponúkajú vyprázané kurence. Chlapi už týždeň dopredu povyberajú pôtiky na veži kostola a šikovné manky na rajniciach ich prerábajú na tie vyprázané kurence. Ale Kľačanci sa tomuto bránia, tvrdia, že na veži tieto vtáky nikdy neboli.*

Raz dávno vraj mali oni obecného bujaka, ktorého podľa kraviarovej vôle Pôtikom volali. Keď si zlomil nohu, krivajúceho ho dochovali do hostiny a dali vysekať. Celé tri dni sa po dedine roznášala vôňa „pôtikového“ perkeltu. Tu má koreň klebeta o pôtikoch. - A čo nám na to povieš ty, Janko?“, zarýpol starší. „- *Ako sa vám dostalo tej prezývky, kto vás tak počastoval?“,* Janko sa zaľal. Ani tomu otcovi sme z neho nič nevypáčili. Všetelijako sme skúšali, nedal sa, partizánčil. A tak „getiari“, ako ich prezývajú nám zostanú neznámi frajeri.

Potom zmenil Jozef tému a vypytoval sa ďalej: „- *Ako sám hovoríš, že práve medzi vašima dvoma obcama, ktoré sa vedia tak štedro a šťavnato doberať, práve tu sa uzatvára najviac manželstiev. Veď, ak sa nemýlim, aj tvoja Erika je z Kľačan. Čo, prezradíš, ako to s vama bolo?“,* Janko sa chytil a pustil do spomínania:

„- *Nuž, čo ťi ja vien. Raz ma tak manka nahovoril, že bi zme v nedeľu mali íť na onšu do Kľačan. Mala tan plno kolegiň s textilky, potrebovala sa poradiť. Mladí som bou, poslúchou, išou son... Po onši sa manka zabrala do akejsi svojej a tie dve mi nahali mladú, abi son ju strážil.- Šak sa postaraj o ňu, vravela tetka. Tak zme šli za nima hore ulicou. Oni svoje a ja tiež son probuval. Erika, tak sa volala. Rúča d'iouka... Bou bi son vidržau aj dlhší kus, ale tan niekde už bývali. Tíň dvon sa to asi aj ľúbilo, lebo toho raportania mali ozaj dost. Na rozlúčku mi tetka šibalski pohrozila, abi son ich Eriku nahau, ništ s ňou nemau, že je to*

ňepnoleťa d'iouka... Mňa aľe akosi hlavu zmotala. Nuž a takto ňejako zme sa zoznámil'i a poton čoraz bližší boli“... Zaspomínal nesmel, ale úprimne ten náš spolupútnik.

Asi po hodinovom výšlape, keď sa už telo rozohrialo a dačo aj poklebetilo, sadli si vedľa zväžnice na približenú guľatinu. Dlhé nohavice povymieňali za kraťasy, načaté raňajky dokončili v kľude. Neďaleko stáli s Renaultom Levičania, zrejme boli na hubách. Po tých lejakoch sa hádam aj objavia, podhubia by malo byť dosť.

A znova sa pustili naši borci do kopca, proti nárazovému vetru, ktorý odrazu začal chlaďiť. Dostali sa na hranicu nového kraja – Banská Bystrica, ale aj na cestnú križovatku, odbočku na Uhliská a Pukanec. Domce navôkol zivali prázdnotou a vo fľašiach žblnkalo len málo vody. Kamennou, drťou posypaná cesta viedla dohora ku Štampoškému jazeru. V serpentínach stúpania začala strmo brzdiť modrá dodávka a potom i trúbiť a mávať po nich. Nik ju nepoznal a tak zostala medzi tými nepoznanými, ale spriaznenými, v poznámkach označenými veľkým „D“ v krúžku. D-čkom si Jozef značí ďakovania, komu a za čo v cieľi na Mariánskej hore budú v modlitbách ďakovať.

Stúpania nadobúdali na ostrosti a strmosti. Hora neprestávala pod náporom vetra stenať, konáre, šúchajúce jeden o druhý dávali čudesnú muziku. Dorazili ku horárni nad jazerom, gazdinú o vodu poprosili. Aj domáci majú starosť s pitnou, lebo tie nedávne lejaky im zamútili studňu a tak ju dovážajú len v bandaskách. Z jednej im sama mamka naliala do dvoch fliaš, aby vydržali a veľmi milo „- *Šťastnú cestu*“ popriala. Pri bráničke hopkal biely pudlík, vo výbehu hrkotal kaukazský ovčiarcky pes. V kopci za stavami sa pásol krdlík oviec. Utešený romantický obrázok. Spiežovce spievali všetkými farbami.

Napriek nedávne mu doplneniu fliaš nenahraditeľnou tekutinou, tá sa chlapom rýchlo míňala. Slnko bolo predsa len mocnejšie, ako vetrisko a pripekalo všade tam, kde stromy nevrhali tóňu. Aj teraz sedeli na kraji jarku a oddychovali. Spoza zákruty sa vynorila modrá dodávka. Tá istá, čo pred hodinou po nich trúbila. Vodič spomalil a odstaviť ju v protismere, na plytkej krajnici. Vybehol a načahoval sa s igelitkou, aby sa osviežili, niečo na cestu si zobrali. Podniká vraj v obchode, v Štiavnických Baniach má dvoje potravín a teraz ide služobne do Bratislavy. Doma si zabudol nejaké doklady, preto sa musel vrátiť. Všimol si skupinku cestou hore, tak priniesol sušienky, Tatranky, ale aj dve fľaše minerálky. Neuveriteľné. Bol to skutočne taký malý zázrak, pretože tej vody mali málo, pomysliac si na hodný kus cesty pred sebou. Úprimne ďakovali pútnici starostovi Stanislavovi Neuschelovi zo Štiavnických Baní, ktorý ich aj za hranicami svojho chotára takto bratsky pohostil, osviežil i povzbudil.

O desiatej strmým stúpaním dorazili pod drevený kríž na dekyšskej križovatke. Aj tu sa už boli raz povystierali (putovanie 2007), preto s láskou uvítali rozšírený pľac uprostred hôr. Pozhazovali zo seba všetko, čo sa len dalo a slastne vystreli bosé nohy v ústrety slnku. „- *To som si veru nemyslel, že si dnes budem tie moje bačkory sušiť*“, veselo hodil do pľacu Ľuboš. „- *Veď si si to včera po celý ten usmoklený deň prial!*“, dostal strohú odpoveď. „- *Veru, všetko, čo si na tejto ceste prajeme, alebo si len na to pohútame, všetko sa nám plní... To ale už nemôže byť toľko náhod odrazu pokope... Za tým je niečo iné, vyššie a vznešenejšie!... Zostáva nám len ďakovať*“, uzavrel zadumane.

Za chrbtami leňošiacich chlapov zastenali brzdy bicykla a prekvapený turista zdraví pútnikov. „- *Je-ěj, kam sa s tým krížom beriete?*“ Otcovia postupne vysvetlili. Nadupaný cyklista odetý v neopréne a mrožích fúzoch si zapálil cigaretu, slastne potiahol a skôr pre seba, zahundral, že sa asi slabo obliekol. Včera jazdil v daždi, dnes si myslel, že je teplejšie. Má namierené dolu do Pukanca, Rybníka a Pohroním nazad až na Bzenicu. Odtiaľ chce domov, do Štiavnice. Chlapi mu navrhli, aby im na vrátnici vo fabrike v SES-ke odpichol a takto ušetriť deň dovolenky. Neznámy hovoril i o svojej pešej turistike, ale vždy sa vraj venuje výhradne len jednému športu. Ten potom robí naplno. Teraz presedlal a dal sa na kolesá.

Cyklista odchádza a pútnici sa spoločne modlia svätý ruženec (10:25). Dokonale vychutnávajú modlitbu v čarovnom prostredí a tichu hôr. Keď sa konečne pozviechajú, je už jedenásť. Luboš nahadzuje nové sandále a v tých skúša cestu drať. Neďaleká divá čerešňa je totálne oškľibaná a ochutnajú len zopár zabudnutých, ružových plodov. Cesta sa strmo dvíha, preto onedlho znova oddychujú. Zaprú sa do zvodidiel, aby si kúštil odfúkli, batohy opreli. Darmo, prestávka bola dlhá, treba ju pomaly rozchodiť. Z ľavotočivej zákruty oproti vyklusal mladý srnec. Keď zbadal pocestných, zahrabal kopýtkami, až mu predné prešmykovali, urobil krátky rozbeh a lahodným skokom zmizol za trsmi žihľavy vpravo od chlapov. Dolu do neznámeho svahu padajúceho kamsi na juh. Hora za ním zľahla, ani len halúzka nepukla.

O 11:20 sa lesný porast končí a otvorí sa priestor pre horské lúky a pasienky. Cesta sa tu rozštiepi. Jedna časť sa vracia doľava dozadu na obec Vysokú a ďalšia uteká kamsi na sever, do Kopaníc. Drevenému krížu nad rázcestím sa vzdáva úcta. Pokľaknú, modlitbu prednesú. Janko pripomína strýca, ktorý bol dlhé roky farárom vo Vysokej. „- *A poton nezabudni tan napísať, že som si tu na neho zaspomínau, a modlitbou ho pozdravil*“, - zdôrazňuje každé slovo.

O pár metrov vyššie vrhá konečne tieň prichádzajúci riedky hájik. Líška tam s mláďaťom šantili, ale len dovedy, kým ich nechceli títo naši fotiť. Potom odbehli. A Sitno sa približuje čoraz viac. Dvaja si sadli na zvodidlá, tretí ich cvakol. Na temene kopca v rovinke zastavuje oproti akési bordové auto. Vodič odíde dozadu a niečo vyberá z batožinového priestoru. Prívetivo sa im prihovára:

„- *Videl sem vás včera v televízy. Tady máte pár bonbonů na posilnění*“. Podáva veľký sáčok banánov v čokoláde.

„- *Tak ať vám to vyjde. To je ale odvaha, pánové!*“

Spontánne ďakujú a Jozef sa pýta: „- *Odkiaľ ste, prosím?*“

„- *Tady, ze Štiavnických Baní. Obchoduji s cukrovím. Jezdím do Levic a teď jedu do Tlmač.*“

„- *Trochu to tam poznáme, můžete nám odpichnúť na pichacích hodinách vstup do fabriky...*“, veselo sa núkajú chlapi už druhému pocestnému.

„- *Parkuji hned vpravo pod těma břízama.*“

„- *Vedla kvetinárky? Jasne, už si vás pamätám!*“, komentuje znalecky najstarší.

„- *Tam, tam*“, chvatne odpovedá hostiteľ, rozvíjajúc takto i svoj obchod.

„- *Jezdím ta v úterí, ale včera lilo jak z krhle, nejel sem. Proto jedu dneska. Tak, ať vám to vyjde!*“, znova praje, ruku podáva.

„- *Smiem sa opýtať aspoň na ctené meno?*“.

„- *Baron!*“, znela krátka odpoveď.

„- *Dúfam, že Prášil!*“, doplnil rozžiarený Jozef.

„- *Jasně, jak jinak! Tak vám jedu odpíchnout a někdy naschle!*“

„- *Všetko dobré prajeme aj my a ešte raz ďakujeme!*“, lúčia sa pútnici.

Skvelé, nádherné! To sú známosti! Musia tomu Karolovi z Markízy poďakovať za takúto báječnú reklamu. A banány v čokoláde nemali chybu, boli znamenité. Delili si ich kus po kuse, aby boli presní. No a samozrejme, aby im takto čo najdlhšie vydržali. Opäť teda gesto dobroty a lásky, akoby „podania pohára vody pocestným“...

Hneď bolo veselšie okolo Richňavských jazier, kde na vrchole kopca zostali oddychovať v tóni autobusovej čakárni. Luboš sa prezliekol a vystrel na rozpálený chodník. Tí dvaja oddychujú len tak – po sediačky, Jozef zapisuje. Oproti na zastávke zastavil robustný mercedes. Vystúpila dáma, zapálila si cigaretu a onedlho mala plný autiak žien v bielom, zdravotníckom oblečení. Odchádzali na obed. Pani šéfka prišla osobne pre dievčatá.

Pobrali sa aj naši chlapi. O 12:15 minuli počúvadliansku križovatku a spúšťali sa strmo nadol k Evičkinmu jazeru. Vo výšľape na bicykloch šiel oproti párik tridsiatnikov, tak sa navzájom pozdravili i povzbudili. Vtedy zabzučal Jankovi mobil. Chvatne ho hľadal,

z batoha vyhrabával: „- No, čo je? To si ti, Jošisko?“ ... „- Kde zme? Pred Štiavnickýma Baňama“ ... „- Že zme ešte len tu?! A čo sa ti myslíš, že zme na bicikliach? Mi ideme na pešo a na chbtach máme dvadsať kilovie batohe!“ ...

„- Čo to je? Ja ti povien, keď domou priden! Naložím ťa a poneseš to z Ďekova do Kozároviec a nazad! Potom sa budeš vikrucať! Aj ti si mohou, čo si nešou!“ ...

„- A čo sa ťelko dopituješ., pokoja nedáš?! Chitro povez! Mosíš večer volať! Čilej kamaráti tu na mňa merkujú“ ... „- No Zbohon, ti nežbedník!“ Ospravedlňoval sa pútnik, na zvedavosť kolegu vyhováral. Tí sa len usmievali, že mu aj tu nedajú pokoja a on ich takto „mosí“ po našsky zrichtovať...

Na hrádzi Vindšachstského jazera si potom už len utriasli batohy na pleciach a podali sa do mesta. Cesta tu bola príliš úzka a pre svoje kroky mali vymedzenú len šírku bieleho okrajového pruhu. V prvých potravinách nad cestou sa opýtali na hostinec. Ochoťne a milo im poradili Kláštorňú reštauráciu hneď pod kostolom. Zložili sa tam pred pol druhou.

Personál bol ešte milší, keď v zákazníkoch spoznal pútnikov z televízie. Denné menu bolo znamenité. Fazuľovej polievky so zeleninou po šesť veľkých naberačiek, tanierom chýbali už len bočnice, aby sa nevylialo. Knedlíky hrubé na dva prsty a kopec gulášu k tomu. Ťažko to natlačili počestní do seba. Porcie hodné drevorubačov. A tej kávy dali do šálok hádam aj trojité dávky, lyžičky v nich zostali stáť kolmo zapichnuté. Obedňajšia siesta si potom vyžiadala aj čas na trávenie v pohodlnom polosede. Nebolo kam ponáhľať. Štiavnica, kam dnes smerujú, bola za kopcom a slnko pripekalo jedna radosť. V tieni pláteneho prístreška reštaurácie bolo príjemne a útulne.

Fučali naši borci keď sa od stola dvíhali. Prešli na druhú stranu, do potravín nejaké bublinky nakúpiť. Jozef zobral chladenú citronádu i minerálku. Chalan pri pulte, ženičkám v obchode hneď vysvetľuje: „- To sú tí, čo boli včera v televízii. Koľko to máte za sebou?“ „- Ešte sme len druhý deň na ceste, takže zo štyridsať kilometrov...“ „- A dokopy to koľko bude?“ „- Plánovaných je 260, takže máme pred sebou ešte tých 220 kilometrov“. Pokýval uznanlivo hlavou. Pani predavačka sa tiež pridala priáním na požehnané putovanie, ale i o modlitbu a o prosby žiadala. Mladík tiež dodal: „- Nech vám to vyjde a aj počasie žičí“.

Pred obchodom sa s našimi rozprávali ďalšie dve dámy a pýtali sa, kamže to idú, lebo v televízii to nevideli. Ľuboš: „- Do Levoče cez Staré Hory“.

„- Ťažká cesta, že ste sa na to dali“, lamentuje mladšia. „- Zvládnete to?“

„- Ešte sme len druhý deň na ceste, uvidíme. Ako Pán Boh dá“... , hovorí skromne Janko.

„- Veru tak, nech vám požehná a aj dobré počasie dopraje“.

„- A pozdravte potom Levočskú Matičku aj od nás, keď my už nemôžeme, nevládzeme“, dodáva tá staršia.

„- Ďakujeme, odovzdáme, pomodlíme sa“... , sľubujú chlapi.

Vykročili dolu na chodník a hneď strminou do protikopca, vystavujúc sa slnku a jeho páľave. Uličky banského mestečka sú strmé, kľukatia sa z boka na bok, ale i zhora nadol. Dorastenci oproti tiež spoznali pútnikov, keď tak priateľsky pozdravili.

„- Dobrý deň, cesta ďaleká...“ „- Veru ďaleká cesta ešte pred nami...“ „- Nech vám Pán žičí“... Chlapi sa usmiali, pekné prázdniny popriali. V poslednej zákrute nad mestom kľakajú pod kríž a ďalej sa už cesta štrikuje pásmom borovic pretkaných smrekom. Domy zostali niekde za nimi v meste a vpredu sa už Štiavnica črtá.

Križovatka sprava obchádza mesto, ale naši idú rovno. Vyhliadka dolu na staré meštianske domy, veže a vežičky kostolov, oproti Klopačka, Nový zámok a vzadu Kalvária, to všetko vzbudzuje úžas i obdiv nad majstrovstvom zručných staviteľov. V tieni mladiny sa spustia do jarku a Ľuboš, ako zvyčajne, zaraz je bosí. Tentoraz ho omína nedávno podlepený necht. Berie si na pomoc Jozefovu kudlu a skúša improvizovať chirurgický zákrok. Asi mu to vyšlo, palec zostal na mieste a jeho nositeľ sa už potom nesťažoval na tú boľáčku okolo neho.

Opäť sa dvíhajú a pozvoľne do mesta klesajú. Dobieha ich akýsi malý autobus, či skôr tranzit a v kuse po nich vytrubuje. Celá posádka – žiaci nejakej novozámočkej školy sú nalepení na oknách a radostne pozdravuje našu trojicu. Vodič sa vykloní a jednoducho zavolá:

„- *Nazdar Levičania!*“ Milé a príjemné. Keď to potom pútnici otočili okolo skanzenu – Svätotrojičnej dedičnej štôlne, uvideli na parkovisku toho vodiča mikrobusu. Vybehol s pozdravom: „- *Ahojte!*“ Vysvetľuje, že mu učiteľky kázali, aby po nich trúbil a tak ich pozdravil. Tiež mal večer zapnutý televízor a tak bol informovaný. Pochádza od nás z Pozby, takže krajan, či ešte bližšie - rodák. Poprial pekné putovanie, chlapi zaďakovali, učiteľkám a mládeži pozdrav poslali s priáním pekného výletu. Tí už boli na prehládke v štôlni.

V boku horstva sú už roztrúsené prvé domčeky Banskej Štiavnice so záhradkami a sadmi, ale i také novodobé, honosnejšie stavania. Po mačacích hlavách strmej uličky d'ubká dedko s paličkou. Zdraví mládencov, požehnaný deň i putovanie praje. Vraj ich videl a želá im to najlepšie. Úprimne a zo srdca. Opäť vzácna chvíľa pookriatia pri takomto stretnutí.

Za zákrutou poníže zhrkotal za chlapmi s'aby drabiňák. V strachu sa skrúcajú, na pohromu kukajú. To sa vám akýsi šarvanec na strašne hrkajúcom bicykli nadol spúšťal. Rozhadzoval rukami a vykrikoval: „- *Hopte tetka, hopte, lebo neviem, či aj tade nejdem!*“ A v tú ranu sa už rútil na našich chlapov a bliakal: „- *Uhni! - lebo ťa zdlávim!*“ Nelenili, len sa na múr pricapili. Ale Janko sa nedal. Nezbedníkovi bakuľou pohrozil a tak po našsky sa na neho oboril: „- *Ak ťa chiťin za to zannô koleso, tak ťa prašťin o ťen ťelegraf, hñeť ti tie kolesá vikrúťin!*“ Okolo prefrnklo hrkajúce, fajčiace chlapčisko so stareckou tvárou... Naši blykli po sebe, do kolien padali. „- *Nácko!*“ To chlapčisko vám bol sám „*Nácko Štiavnický!*“ Ak nie on, tak isto niekto z jeho rodu! Tak to tu ešte nebolo, to sa nám snáď len marilo...

Pútnici rozklepaní od strachu, vzrušenia a napokon celý uveličení teraz už len opatrne postupovali nadol. Kľučkovali zabudnutými uličkami mesta nevediac, či majú chytený správny smer. Niekedy sa im aj už zdalo, že poblúdili, keď ich to razom na hornom konci námestia vyhodilo. Svätá Trojica a kostoly dookola pozatvárané. Ako kostol sv. Kataríny, tak i Evanjelický kostol boli primknuté. Až tam niekde dolu, nižšie bude vraj potom jeden prístupný. Tam budú o dve hodiny vysluhovať i svätú omšu. Teraz sa ale zložili na širokom schodisku pod evanjelický stánok. Času dost', čo sa budú hnať.

Pristavila sa pri nich skupinka dôchodkýň a hneď o nich len v dobrom rozprávali. Doslova ich prosia: „- *aby sa obetovali, modlili za nich, za ich rodiny, za Slovensko, za skazenosť národa, jeho rozpad, rozbité rodiny, za celý svet...*“, pridávala jedna mamka za druhou a vešajú na našich otcov svoje osobné krížiky...

„- *Za tých nešťastníkov povodňami postihnutých...*“ „- *Za naše – za vaše deti, za robotu, za pokoj...*“ Prosili, nabádali, smelosti im dodávali... Chlapi mlčali, len Jozef občas niečo na správnu mieru usmernil... Tetušiek pribúdalo a objavila sa i taká, čo im prezradila, že vraj z Levíc tiež traja putujú do Levoče. Kamarátky ju zahriakli, že sú to predsa títo traja, čo tu sedia. Z útrov pútnikov sa vtedy vydrala úsmevná poznámka: „- *Kde by ste ešte našli takýchto troch bláznov...*“ Milé tety popriali veľa dobroty a pokojného putovania, aby to otcovia zvládli. Prispeli i drobnými mincami do zvončeka tam na Mariánskej hore aby odovzdali. A tak ich Jozef zaviazal do šatôčky aj s prosbami od tetušiek, aby sa to cestou nepotratiло. Z davu sa oddelila pani v stredných rokoch a tomu najstaršiemu pološeptom vyznáva: „- *V Levoči som bola teraz po tri roky za sebou. Pochádzam z Vranova a tohto roku som už neplánovala ísť. Ale teraz, teraz keď vás tu takto vidím, dodali ste mi odvahu a určite na Levoču znova pôjdem...*“ Poďakoval jej náš starý pútnik, i smelosti poprial.

Tetušky odišli a naši sa o štvrtej spustili dolu do kostola. Sv. omša bude o šiestej, času bolo dost'. Navštívili teda potraviny, dokúpili pečivo i minútové polievky, ale aj minerálku. A zvyšný čas už venovali len oddychovaniu pod stromami pred vchodom do bohostánku. Čítanie, modlenie, písanie, driemanie... To bol bežná dvojhodinový čas siesty, takej

pútnickej pohody. Potom sa už prví veriaci začali schádzať do kostola Nanebovzatia Panny Márie.

Liturgia svätej omše bola zo sviatku sv. Jána Krstiteľa. Mladý správca farnosti Miloš Pikola mal ohromnú homíliu k tomuto svätcovi priamo prepojenú na nás všetkých, na náš dnešný život, od detských čias až po starobu. Ako my žijeme ten svoj život v ktoromkoľvek vekovom období. Otcovia počúvali so zatajeným dychom a otvoreným srdcom. Bola to pre nich veľkolepá oslava tohto sviatku. Jána mali medzi sebou, Ľuboš bol navyše myslou pri svojom synovi Jánovi a Jozef zahrnul do modlitieb svojich Jánov - ocka i brata. Vzbudili i trochu pozornosti títo pútnici, keď ich po omši na ďalšie putovanie vypravádzala skupinka asi desiatich veriacich, zástupcov troch miestnych rodín.

Hodiny bili prvú štvrtku po siedmej, keď ich zastavila veľká križovatka na konci mesta. Tá ukázala smer ku Banskej Belej. Premýšľali, miesto na stanovenie typovali. Keď však uvideli zrkadlo hladiny neznámeho tajchu vpravo dolu pod sebou, bolo rozhodnuté. Príjemná cestička ich spustila priamo ku hrádzi. Tu starší podišiel k dvom rybárom a poprosil ich, či by tam nemohli prenocovať. Úctivý pán mu povedal, že to nepatrí rybárskemu zväzu, iba ak by ich strážcovia zákona vyhnali. Poradil, že sa majú zložiť na opačnej strane hrádze. Je tam príjemná rovinka i ohnisko. Tam vraj zvyknú i druhí počestní stanovať.

Prechádzajú po sypanej hrádzi a pristavujú sa pri domčoku, čo zastrešuje vypúšťacie zariadenie. Na smaltovej tabuli v priečelí budovy čítajú oznamy. Hoci to bol foršrift písaný formou pred sto rokmi a v neznámom slangu, bol veľmi aktuálny a výstižný aj dnes. Posúďte sami:

Racia merkovať toto nariadenia

Punkt prvší – f tomto Belianskom tajchu plávajúci musia dodržiavať tento ordnung:

- Merkuvať na to, že voda je fajnová, ale hlboká, preto liest do tajchu mvože, len gdo plave na vode.
- Gdo ma pod forgom a vychlastal vela gajstového trungu nesmie do tajchu, pretože ma ťažkú gebulu a mohol by sa nalogat ešte aj vody a potom utopit.
- Rumazgat o ratu bez pričiny, molestovať, štabarc a randal s nestydatýma slovami hujúkat sa nesmie. Takých treba hned vykafarkovať a riadon kalpach im dat.

Po druhuo – psou, barančoke, capíky a mačke vodit k vode je zakázano. Výnimky majú kočky – kišasonky, no aj tieto frajle by sa veľmi našmálcovanie nemali terigat do vody, aby z tajchu nebola masná poljovka, alebo čuspajz. Rajtovat po pruste na motorbicyklách a iných drgajznach sa zakazuje.

Po tretiuo – z prustu vyberat puchuvance a šmajzat ich do tajchu je trestno. O to viac, lebo tajch bol reparovaný denglavo, hužibuži a prust drží len s Božou pomocou.

Befél štvrtý – Ctení kúpači, nerobte cárach, nehádzte do vody cklenie ani umelie fľaše, špake s cigariet a inje odpadke, račia to odnieť do

kontajnera. Ak vidia že ľudia s menším fištrónom / to jest po novom s ikve nižším, ako je teplota vody f tajchu / sa nechovajú podľa tohto ordnungu, račia ich upozorniť a ak to nepomôže, zameldujte to mestským hajdúchom (telefon 691 17 39), ktorí takýchto nespratníkov poštrofajú. Gdo poškodí tento apel ordnung dostane petadvadsat na holú rit.

Bergericht permoníkov poriadku

Druhá tabuľka podala tiež zaujímavú informáciu:

B e l i a n s k y t a j c h

- Vznikol pred r. 1747, slúžil na pohon stúp v Kozelnickej doline
- V roku 1963 bol poškodený a len v roku 2002 po rekonštrukcii opravený
- Leží vo výške 557 m.n.m
- Zemitá hrádza má dĺžku 130 m, šírku 9 m, výšku 19 m a maximálny objem zadržanej vody 146 tisíc m kubických
- Voda má z Banskštiavnických tajchov najväčší obsah železa, vápnika a síranov
- Za I. Československej republiky tu bolo kúpalisko so stálou záchrannou službou československej armády
- Tu sa uskutočnili prvé plavecké preteky v našom štáte

C h r á ň m e s i h o !

Preštudujú si toto nariadenie, ale i oznam, pútnici zaraz nabrali priateľský a vzácny vzťah k tomuto miestu i svojmu nastávajúcemu nocľazisku. Batohy poskladali na príjemnú pažiť a sami sa zvalili do brehu k rozhovoru. Občas niektorý zavolať domov, alebo sám prijal správu. Jozef si zašival odškľabené vrečko na gatiach.

Zvečerievalo sa, hladina tajchu sa zaparila, okolie sa stíšilo. Do stanu sa začali sťahovať o deviatej. Niektorí si v teplučkej vodičke neďaleko prepadu cnostne zaplávali, iní sa len osprchovali. Bola to paráda. A keď sa potom ešte ponatierali Koňskou masťou – bylinkovou s hrejivým účinkom prinášajúcou úľavu pri bolestiach svalov, kĺbov a chrbtice, bolo všetko na správnom mieste. Cítili sa ako znovuzrodení.

Spoločná modlitba deviatnika k Božskému srdcu Ježišovmu ich poslala do horizontálnej polohy, na odpočinok po mierne namáhavom, ale o to bohatšom dni. Dni naplneného „kvapkami“ dobroty a lásky od domácich, s ktorými sa stretali, ktorí ich hostili telesnými i duchovnými povzbudeniami a potrebami.

Hodnotenie porotcov:

PhDr. Kateřina Javorská: Záznam reálneho pešieho putovania v Štiavnických vrchoch. Okrem stretnutí s ľuďmi autor zaznamenáva aj zaujímavým jazykom písaný odkaz – nariadenie na tabuli Belianskeho tajchu. Pôvab jazyka ozvlášťňuje záznam putovania, je jeho pointou a čitateľa zoznamuje nielen s prírodnými krásami a zážitkami pútnikov, ale aj s originálnym miestnym jazykom, previazaným s baníckou tradíciou.

Mgr.art. Ján Chalupka: Próza: reportáž, pokus o zachytenie lokálnych nárečí, reálna a pútavá cesta z nedávnej minulosti. Potešilo i pobavilo, ako si to želal autor ☺

gjk galéria
jána
kulicha